

Kémia

K. 579. Hány vegyértékű az ón abban az oxidjában, amelyben 2,374g ón 0,320g oxigént köt meg? (Az ón atomtömege = 118,7)

K. 580. Berzelius (1779 – 1848) svéd tudós a borax ($\text{Na}_2\text{B}_4\text{O}_7 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$) vegyelemzése során meghatározta a bór atomtömegét. A következő vizsgálatot végezte: adott tömegű kristálynak a szárítása tömegállandóságig, amiből a százalékos víztartalmat számította ki: 47,1%. A hidrogén, oxigén és nátrium atomtömegét ismerte. Mekkora értéket kapott a bór atomtömegéért?

K. 581. Adott körülmények között megmérték 1L térfogatú telített szénhidrogén tömegét: 2,588g. Ugyanilyen körülmények között 1L oxigén tömege 1,428g. Számítással határozzátok meg a szénhidrogén molekulaképletét!

K. 582. Mekkora a levegőhöz viszonyított sűrűsége annak a gáznak, amelyből 0°C hőmérsékletű, 760Hgmm nyomású, 1L térfogatú mennyiségnek a tömege 5,71g?

K. 583. Egy gáztartályban 20°C hőmérsékleten 100atm nyomású gáz található. A tartály 200atm nyomásnak képes ellenállni. Mekkora az a hőmérséklet-határ, amely alatt kell tartani a tartályt, hogy szét ne robbanjon?

K. 584. Egy 1L térfogatú tartályban 25°C hőmérsékletű, 3g tömegű szén-monoxid és szén-dioxid echimolekuláris elegy található. Mekkora a gáznyomás a tartályban?

K. 585. Elégettek oxigénfeleslegben 16cm³ térfogatú olyan gázelegyet, amely metánt és acetilént tartalmazott. Az égéseredményeként keletkezett szén-dioxid térfogata 28cm³ (az égés előtti körülmények között mért érték). Számítsátok ki a gázelegy összetételét mol%-ban kifejezve!

K. 586. Elektrolizáló cellában ezüst-nitrát elektrolitot 10A-es árammal 50%-os hatásfok mellett szennyezett ezüst anóddal elektrolizáltak. A katódon 5,04g ezüst vált le. Hány percig tartott az elektrolízis? Ez idő elteltével mit állíthatunk az elektrolit összetételéről? ($M_{\text{Ag}} = 108\text{g/mol}$, $F = 96500\text{C}$)

K. 587. 25g tömegű, 10,0%-os nátrium-hidroxid oldatot egy 100cm³-es mérőlombikba mértek, s desztillált vízzel jelig hígították. Ebből az oldatból 25cm³-nyit egy 500cm³ térfogatú mérőlombikba pipettáztak és ismét jelig hígították vízzel. Állapítsátok meg az így nyert oldat pH-ját, s számítsátok ki, hogy ebből az oldatból 10cm³ semlegesítésére milyen térfogatú 0,1M-os kénsav - oldatra van szükség!

Fizika

F. 418. Homogén, állandó keresztmetszetű rudat függőleges falhoz támasztunk. A rúd a vízszintes sikkal α szöget zár be. A súrlódási együttható a fal és a rúd között μ_1 , míg a vízszintes sík és rúd között μ_2 . Határozzuk meg a súrlódási együtthatók között a kapcsolatot úgy, hogy a rúd ne csússzon el.

F. 419. V térfogatú, szilárd test 0°C hőmérsékleten egy folyadék felszínén úgy úszik, hogy a folyadék feletti részének térfogata v . Mekkora hőmérsékleten merül a test teljes egészében a folyadékba? A test anyagának térfogati hőtágulási együtthatója $\gamma_1=3,3\cdot 10^{-5}$ fok $^{-1}$, a folyadéké $\gamma_2=8,5\cdot 10^{-4}$ fok $^{-1}$ és $v/V = 0,02$.

F. 420. Egy síkkondenzátor fegyverzetei közti távolság d . Hogyan változik meg a kondenzátor kapacitása, ha egy olyan fémdobozba helyezzük, melynek oldalai d távolságra vannak a kondenzátor fegyverzeteitől és azzal párhuzamosak?

F. 421. Két azonos, 10 cm gyújtótávolságú gyűjtőlencse közös optikai tengelyen, egymástól 10 cm-re található. Az első lencsétől mekkora távolságra kell elhelyezünk az optikai tengelyre merőleges kicsiny tárgyat, hogy a rendszer valódi, kétszer kisebb képet alkosson a tárgyról?

F. 422. Határozzuk meg egy Ni antikatódú röntgenscő elektródájaira kapcsolt feszültséget, ha tudjuk, hogy a Ni K_α vonalának hullámhossza és a folytonos spektrum hullámhossza közötti különbség 8 pm. A Ni atomszáma $Z=28$ és a K sorozat árnyékolási állandója $\sigma = 1$.

Megoldott feladatok

Kémia – Firka 2008-2009/3.

K. 572. Amennyiben az oldat töménysége 30% m/m , azt jelenti, hogy 100g tömegű oldatban 30g oldott NaOH van. Ha ennek az oldatnak a molaritása 10mol/L, akkor 1L oldatban 10mólnyi ($10 \times M_{\text{NaOH}} = 400\text{g}$) oldott NaOH van. A sűrűség mértéke az egy-
ségi térfogatú anyag tömegével egyenlő mértékű. Ezek alapján:

1000mL old. ...400gNaOH

$V_{\text{old}} \dots 30\text{g}$

$V_{\text{old}} = 75\text{mL}$ vagyis a 100g tömegű oldat térfogata 75mL, akkor az oldat sűrűsége:

$\rho = 100/75 \text{ g/mL} = 1,33\text{g/mL}$

K. 573 Jelöljük a vegyület képletét: $\text{Na}_x\text{P}_y\text{O}_z$, akkor $m_{\text{Na}} = 66,5 \text{ g} - y \cdot 31 - z \cdot 16$

Az adatok alapján:

$y \cdot 31 = 15,5$

$z \cdot 16 = 28$, akkor $m_{\text{Na}} = 23\text{g}$

Az alkotó elemek atomtömegei: $M_{\text{Na}} = 23$, $M_{\text{P}} = 31$, $M_{\text{O}} = 16$, tehát az egymással kapcsolódó elemek anyagmennyiségei: $\nu_{\text{Na}} = 23/23 = 1 \text{ mol}$, $\nu_{\text{P}} = 15,5/31 = 0,5\text{mol}$,
 $\nu_{\text{O}} = 28/16 = 1,75\text{mol}$

Mivel a vegyi képletekkel leírt anyagmennyiségekben egész számú alkotóatomok szerepelnek, ezért meg kell keresni azt a legkisebb közös szorzóját az anyagmennyisé-

geknek, amely mindegyik alkotó elemre egész számot eredményez. Ez az adott esetben 4, tehát az anyag vegyi képlete: $\text{Na}_4\text{P}_2\text{O}_7$.

K. 574. A semleges atomokban az elektronok száma egyenlő a magban levő protonok számával, tehát az elemek rendszámának ismeretében (az elem rendszámával azonos számú protont tartalmaznak az atommagok) kiszámíthatjuk az egy mólnyi anyagban levő elektronok számát:

$_{11}\text{Na}$ $_{17}\text{Cl}$ $_{9}\text{F}$ $\text{Na} = 23$, $M_{\text{Cl}} = 35,5$ $M_{\text{F}} = 19$
 1mol NaCl-ban 28 mol elektron, 1mol NaF-ban 20mol elektron van
 az 1g tömegű anyagmennyiségek:
 $\nu_{\text{NaCl}} = 1/58,5$ mol $\nu_{\text{NaF}} = 1/42$ mol
 az 1g anyagban levő elektronok mennyisége:
 NaCl-ban $28/58,5 = 0,478$ mol
 NaF-ban $20/42 = 0,476$ mol, tehát a NaCl tartalmaz több elektront, mint a NaF.

K. 575. Az ezüst pozitívabb elektródpotenciálú fém, mint a cink, ezért az anódon először az ezüst fog oxidálódni, ionként oldódni: $\text{Ag} - e^- \rightarrow \text{Ag}^+$, 1mólnyi töltéscsere során 1mólnyi ezüst oldódik, ezért írhatjuk:

$96500\text{C} \dots 108\text{gAg}$
 $598\text{C} \dots m = 0,669\text{g}$ az adatok értelmében a cink leválásakor cserélt töltésmennyiség a teljes mennyiségnek 54,4%-a kellett legyen: $589 \cdot 54,4 / 45,6 = 713,4\text{C}$, a cink oxidációjakor mólónként két mólnyi töltés cserélődik: $\text{Zn} - 2e^- \rightarrow \text{Zn}^{2+}$, ezért a 713,4C töltés leadásakor a feloldódott cink tömege: $m_{\text{Zn}} = 65,4 \cdot 713,4 / 2 \cdot 96500 = 0,242\text{g}$. A kapott értékekből következik, hogy az ötvözet 66,9% ezüstöt, 24,2% cinket és mivel ezek összege kevesebb, mint 100, még 8,9% anódon nem oldódott komponens is kellett tartalmaznia. Ez a következtetés a feladat szövegezésének helyességét kérdőjelezi meg, amiért elnézésekert kérjük.

K. 576 $2\text{H}_2 + \text{O}_2 \rightarrow 2\text{H}_2\text{O}$

A hidrogén oxigénnel 2:1 mólarányban reagál, ezért számítsuk ki mind a két gáznak az anyagmennyiségét az elegyben

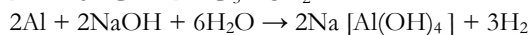
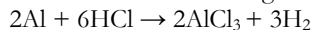
$\nu_{\text{H}_2} = 13/2 = 6,5\text{mol}$ $\nu_{\text{O}_2} = 40/32 = 1,25\text{mol}$, mivel a hidrogén mennyisége jóval nagyobb, mint az oxigéné, ezért az oxigén elfogy és a hidrogénből marad nemreagált $(6,5 - 2 \cdot 1,25) = 4\text{mol}$, a keletkezett víz mennyisége 2,5mol, tehát a reakciótermék-elegy 6,5 mólnyi.

6,5mol elegy ... 4mol H_2

100mol .....x = 61,5

Tehát az edényben levő termékelegy 61,5mol% hidrogént és 38,5mol% vizet tartalmaz.

K. 577. Az alumínium-bronz rezet és alumíniumot tartalmazó ötvözet. A két fém közül csak az alumínium reagál a felsorolt reagensekkel (sósav, NaOH-oldat):

2·27gAl ... 3·22,4L H_2

$m_{\text{Al}} \dots 27,5 \cdot 10^{-3}$ $m_{\text{Al}} = 0,0221\text{g}$

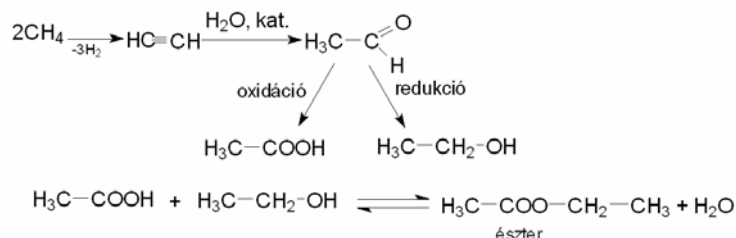
0,25g ötv. ... 0,0221gAl

100g .....x = 8,84g Tehát az ötvözet 8,84% alumíniumot tartalmaz.

A bázikus oldattal dolgozó csapat is 27,5cm³ hidrogént kapott, mivel az alumínium oxidálódva 3 egyenértékű hidrogént képes redukálni, függetlenül a reakciókörülmények-

től, s ezért az azonos mennyiségű alumínium minták azonos térfogatú hidrogént fognak felszabadítani.

K. 578.

Használjuk a következő jelöléseket: n_1 = reagáló metán anyagmennyisége

n_2 = az acetaldehidnek az a mennyisége, amiből ecetsav lesz

n_3 = az acetaldehidnek az a mennyisége, amiből etanol lesz

n_4 = a keletkezett észter anyagmennyisége

A reakciósor eredményeként képződött 100g elegyben 8g ecetsav, ami

$$8/60 = 0,133\text{mol}$$

20g etanol, ami $20/46 = 0,435\text{mol}$ és $100-28 = 72\text{g}$ észter és víz elegy, amelyek azonos mólarányban képződnek: $72 = n_4 \cdot 88 + n_4 \cdot 18$, ahonnan $n_4 = 72/106 = 0,679\text{mol}$

A keletkezett észter tömege $m = 0,679 \cdot 88 = 59,77\text{g}$

$$n_3 = n_4 + 0,435 = 1,114\text{ mol}, \quad n_2 = 0,679 + 0,133 = 0,812\text{ mol}$$

A metánból képződött acetaldehid mennyisége kétszerese az $(n_3 + n_4) = 1,926\text{mol}$ mennyiségnek = $3,852\text{mol}$. Mivel minden kétmólnyi metánból lesz egy mólnyi acetaldehid, $7,704$ mólnyi standardállapotú metánra lesz szükség a 100g termékelegy előállítására. Standard állapot alatt az 1atm nyomást és 25°C hőmérsékletet értjük, amelyen 1mol gáz térfogata $24,45\text{L}$. Ezért a szükséges metán térfogata: $7,704 \cdot 24,45 = 188,37\text{L}$.

Fizika – Firka 2006-2007/3.

F. 360. Az m_1 tömegű test a gyorsulással történő emelésekor a fonal feszültsége $T = m_1(g + a)$. Az m_2 tömegű test ugyanakkora a gyorsulással történő leengedésekor

$$T = m_2(g - a). \text{ E két egyenletből } a = \frac{m_2 - m_1}{m_2 + m_1}g \text{ és így } T = \frac{2m_1m_2}{m_1 + m_2}g.$$

F. 361. Osszuk fel az L hosszúságú rudat n nagyszámú egyenlő részre, melyek mindegyikének hossza $d = L/n$. Egy-egy rész hossza annyira kicsi, hogy e szakaszok mentén a hőmérséklet állandónak vehető. Mivel a rúd homogén, a t_1 hőmérsékletű végétől x_k távolságra található k -edik szakasz hőmérséklete $t_k = t_1 + \frac{t_2 - t_1}{L} \cdot x_k = t_1 + \frac{t_2 - t_1}{n} \cdot k$

A k -edik szakasz hosszára írhatjuk: $d = d_{k,0}(1 + \alpha_k)$, ahol $d_{k,0}$ ennek a szakasznak a hossza 0°C -on. Ezt felhasználva:

$$L_0 = \sum_{k=1}^n d_{k,0} = \sum_{k=1}^n \frac{d}{1 + \alpha t_k} = d \sum_{k=1}^n \frac{1}{1 + \alpha t_k} \approx d \sum_{k=1}^n (1 - \alpha t_k) = \frac{L}{n} \left[n - \alpha \sum_{k=1}^n \left(t_1 + \frac{t_2 - t_1}{n} k \right) \right] =$$

$$= \frac{L}{n} \left\{ n - \alpha \left[n t_1 + \frac{t_2 - t_1}{n} \frac{n(n+1)}{2} \right] \right\} = L \left(1 - \alpha \frac{t_1 + t_2}{2} \right)$$

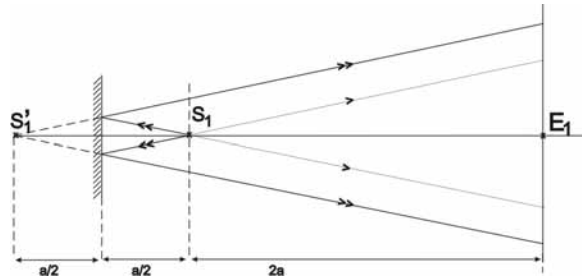
$$\text{ahonnan: } L = \frac{L_0}{1 - \alpha \frac{t_1 + t_2}{2}} \approx L_0 \left(1 + \alpha \frac{t_1 + t_2}{2} \right)$$

F. 362. Az elektron a fegyverzetekkel párhuzamosan (Ox irány) egyenletes mozgást végez $v_x = v_0$ sebességgel, míg a fegyverzetekre merőleges irányban (Oy irány) gyorsuló mozgást $a_y = \frac{e}{m} E$ állandó gyorsulással. A kondenzátort az elektron $t = l/v_0$ idő múlva hagyja el $v_y = \frac{e}{m} Et$, Oy irányú komponenssel. Így az elektron a mágneses térbe $v_x = v_0$, az erővonalakkal párhuzamos és v_y , az erővonalakra merőleges sebességösszetevőkkel lép be. Ezért pályája csavarmenetes lesz, melynek sugarát az

$$\frac{mv_y^2}{r} = ev_y B \text{ összefüggésből kaphatjuk meg. Értéke } r = \frac{mv_y}{eB} = \frac{Et}{B} = 5mm$$

$$\text{A pálya menetemelkedése } h = v_0 T = v_0 \frac{2\pi r}{v_y} = 3,57cm$$

F. 363. Az ernyő közepének E_1 kezdeti megvilágítását az S_1 fényforrástól és ennek a tükör által alkotott S_1' képétől származó fénynyalábok adják (1. ábra).

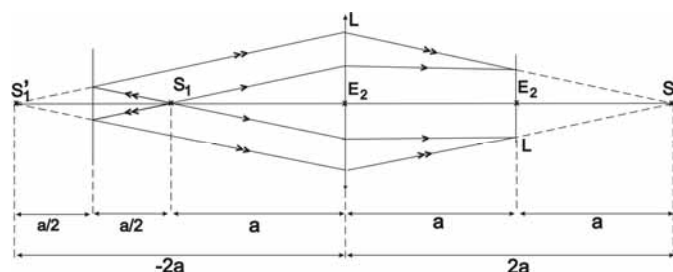

1. ábra

$$E_1 = \frac{I}{4a^2} + \frac{I}{9a^2} = \frac{13}{36} \frac{I}{a^2}$$

A fényforrás és ernyő közé lencsét helyezve az E_2 megvilágítást a 2. ábra alapján határozhatjuk meg. Az ernyő S_1 -től származó megvilágítása megegyezik a lencse felületének a megvilágításával, mivel S_1 a lencse F_1 tárgyterei gyújtópontjában található. Az S_1' -

től származó megvilágítás (a sugármenet megfordíthatósága alapján) az S_2' képponttól származó megvilágítással egyenlő. Így $E_2 = \frac{I}{a^2} + \frac{I}{a^2} = \frac{2I}{a^2}$, és $\frac{E_2}{E_1} = \frac{72}{13}$

2. ábra

F. 364. A radioaktív bomlás törvényét mindkét esetre alkalmazva, kapjuk

$$N_1 = N_0(1 - e^{-\lambda t_1}) \text{ és } N_2 = N_0(1 - e^{-3\lambda t_1}).$$

A két egyenletet elosztva $\frac{N_2}{N_1} = \frac{1 - e^{-3\lambda t_1}}{1 - e^{-\lambda t_1}} = 2,66$ adódik.

Bevezetve az $x = e^{\lambda t_1}$ jelölést az $(x-1)(1,66x^2 - x - 1) = 0$ egyenletet kapjuk, melynek gyökei $x_1 = 1$, $x_2 = 1,133$ és $x_3 = -0,53$.

Elfogadható megoldás az $x_2 = e^{\lambda t_1} = 1,133$.

$$\text{Így a } \tau \text{ átlagos élettartam: } \tau = \frac{1}{\lambda} = \frac{t_1}{\ln x_2} = \frac{2}{0,125} = 16s$$

Újabb ismeretek a Föld – Nap kapcsolatról

Eddigi ismereteink szerint a Föld mágneses tere (magnetoszféra) védőpajzsként működik a Naptól érkező részecskék áramával szemben. Ezek nagy részét eltéríti, vagy csapdába ejti. A szakemberek a Föld – Nap mágneses kölcsönhatását állandónak tekintették. Az újabb vizsgálatok, melyeket az európai (CLUSTER) és az amerikai (THIMIS) műholdak mérései során végeztek, azt igazolják, hogy periodikusan (8 percenként) a Föld körül óriási „kapuk nyílnak”, s a napszél részecskeárama akadálytalanul továbbhalad (a jelenséget flexus transzfer eseménynek nevezik: FTE), ami nagy mennyiségű anyag átjutását jelenti a Föld felé. A mérések adataiból modellszámításokkal igazolták a mágneses kapuk létezését és viselkedését, de még nem tudták magyarázni a jelenség 8 perces periódusát és a kapuk belső szerkezetét.